

B I B L I O T H E C A
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
T E V B N E R I A N A

M. TVLLIVS CICERO
SCRIPTA QVAE MANSERVNT OMNIA

FASC. 5
ORATOR

EDIDIT
ROLF WESTMAN

EDITIO STEREOTYPA
EDITIONIS PRIORIS (MCMLXXX)

MONACHII ET LIPSIAE
IN AEDIBVS K. G. SAUR MMII

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Cicero, Marcus Tullius:

Scripta quae manserunt omnia / M. Tullius Cicero.-
Monachii ; Lipsiae : Saur

Fasc. 5. / Orator ed. Rolf Westman.-

Ed. stereotypa ed. 1. (1980). - 2002

(Bibliotheca Teubneriana)

ISBN 3-598-71243-X

© 2002 by K. G. Saur Verlag GmbH, München und Leipzig

Printed in Germany

Alle Rechte vorbehalten. All Rights Strictly Reserved.

Jede Art der Vervielfältigung ohne Erlaubnis des Verlages ist unzulässig.

Gesamtherstellung: Strauss Offsetdruck GmbH, Mörlenbach

PIAE MEMORIAE

MATRIS
ANITA
(1904 — 1939)

FRATRIS
BROR
(1930 — 1972)

FILIAE
EVA MARIA
(1954 — 1974)

ΓΕΝΗΘΗΤΩ ΤΟ ΘΕΛΗΜΑ ΣΟΥ

PRAEFATIO

Oratoris Tulliani memoria universa non nisi omnibus eius codicibus collatis perpensisque describi poterit; a qua condicione longe absumus. nam F. Heerdeggen, qui editione ante centum fere annos publici iuris facta (Lipsiae 1884) secundum communem opinionem primus in Oratore edendo certa fundamenta laboris critici iecit, 148 codices cognoverat: e quibus quattuor elegit quibus recensio textus inniteretur, quattuor alios codices (sive manus in iis exstantes) sparsis locis adhibuit¹⁾; reliquos non contulit, in quasdam classes distribuisse contentus. eosdem codices primarios (**AFP0**) contulerunt et ad Oratorem edendum adhibuerunt J. E. Sandys (Cantabrigiae 1885), Th. Stangl (Lipsiae 1885), W. Friedrich (Lipsiae 1889, in editione Ciceronis operum rhetoricorum). quorum exemplum postea omnes editores secuti sunt — P. Reis a. 1932 in editione Teubneriana 7 codices (omnes iam Heerdeggenio notos) sparsis locis adhibendos adiecit — et quidem ita ut nemo editor nostri saeculi (ultimum nomino A. Yon 1964) videatur codices ipse contulisse, ne eos quidem, qui maximi sunt momenti²⁾: adeo valuit editorum XIX saeculi exeuntis auctoritas.

Novam editionem Teubnerianam curaturus magni putavi quattuor codices primarios denuo conferre; lectiones 4 + 7 illorum codicum (et Gasparinianorum, cf. n. 1) ex apparatus Heerdeggenii et Reisii cognovi, turbam vero codicum ceterorum etiam ego neglexi, Heerdeggenii iudicio fretus.³⁾ at contra mihi contigit, ut 22 novos codices invenirem, quibus vel totus Orator vel partes eius continentur; e quibus unum (**W**) conferendum curavi, reliquos omnes ipse contuli. libenter fateor me hos maximam partem ope instituti Parisini invenisse quod Institut de Recherche et d'Histoire des Textes (I. R. H. T.) nominatur. ex his codicibus duo ante me in editionibus adhibiti sunt, alter (**B**) a. 1967, alter (**U**) a. 1975. vicesimus tertius codex (**T**) a. 1968 innotuit, a. 1969 accuratius descriptus est. sed et hunc et 20 codices praeter **B** et **U** ego primus ad Oratorem edendum adhibeo.⁴⁾

1) De 'recensione Gaspariniana' item ab Heerdeggenio adhibita v. infra p. XVI.

2) H. M. Hubbell editor Oratoris (1939) dicit se codices **AFPOM** e photographiis contulisse, sed in apparatu eius nulla collationum vestigia reperi.

3) Ceteros igitur codices Heerdeggenianos in hac praefatione non commemorabo.

4) Praeterea adhibeo codicem **E**, quem Heerdeggen novit sed non contulit: v. infra p. X. ex iis quae dixi colligi potest totum numerum codicum Oratoris 171 esse.

PRAEFATIO

Deinde de codicum quae vocant generibus aliquid mihi est dicendum. Orator totus quidem non nisi codicibus XV saeculi traditur, qui omnes e codice illo vetere Laudensi a. 1421 exeunte invento et paucis annis post rursus deperdito¹⁾ derivati sunt. dimidia fere pars textus exstat etiam in codicibus qui partim vetustiores sunt et quorum princeps saeculo IX scriptus est. quae cum ita sint, minus aptum mihi videtur in universum dicere, ut omnes dicunt, duo genera codicum esse. nam in magna parte Oratoris nihil facere possumus nisi verba codicis Laudensis, quantum fieri potest, ex apographis restituere, tum illius lectiones examinare; in reliquis textus partibus lectiones 'integrarum' et 'mutilorum' comparandae sunt inter se et examinandae. qua autem ratione pro virili parte haec facere conatus sim, editio mea monstrabit.

Sequitur ut codices in hanc editionem adhibiti breviter describantur.

1. Codices integrum Oratoris textum praebentes, e Laudensi derivati

- F** Florentinus, Biblioteca Nazionale Centrale, Conventi Soppressi J. I. 14, chartaceus²⁾, a. 1422 aut 1423 (hoc secundum Ullman³⁾ p. 73) cursivis litteris scriptus. 74 foliis continet Oratorem (ff. 1^r–32^r) et Brutum. contulerunt Heerdegen (cf. descr. p. XIV sq.), Stangl. cf. Sandys ed. p. lxxxiii et Malcovati ed. p. VII sq. ipse contuli Aboae a. 1966 e vera photographia a Bibliotheca benigne mihi commodata et eodem anno mense Octobri Florentiae versatus complures locos in ipso codice inspexi. — partes codicis publici iuris fecerunt Ullman (v. n. 3) fig. 29 (f. 32^r) et G. Norcio in ed. operum rhetoricorum I (v. p. XXIV), 1970, ad p. 560 (f. 32^r) et ad p. 720 (f. 1^r).
- P** Vaticanus Palatinus lat. 1469, membranaceus, a. 1423 scriptus. foliis 192 continet libros De oratore et Oratorem, hunc ff. 149^v–192^v. contulerunt Heerdegen (cf. descr. p. XV sq.), Stangl, Friedrich. cf. Sandys ed. p. lxxxiii sq. et Kumaniecki ed. p. XIII sq. ipse contuli magnam partem textus Oratoris in Bibliotheca Apostolica a. 1966 et totum Aboae ex photocopia empta.
- O** Vaticanus Ottobonianus lat. 2057, membr., a. 1422 scriptus. foliis 126 continet libros De oratore, Oratorem (ff. 72^r–92^v), Brutum, libellum De optimo genere oratorum. contulerunt Heerdegen (cf. descr. p. XVI–

1) De codice Laudensi v. quae disputant E. Malcovati in editione Bruti, Lipsiae 1965, 1970 (Bibliotheca Teubneriana) p. V–VII (posthac: 'Malcovati ed.') et K. F. Kumaniecki in editione librorum De oratore, Lipsiae 1969 (Bibl. Teubn.) p. VIII–X (posthac: 'Kumaniecki ed.').

2) Numerus scribitur etiam I. I. 14. interdum hic codex etiam nunc, sed non recte, vetustiore nomine 'Magliabechianus' appellatur.

3) B. L. Ullman, The origin and development of humanistic script (Storia e letteratura, 79), Roma 1960, 60 sqq.

PRAEFATIO

XVIII), Stangl, Friedrich. cf. Sandys ed. p. lxxxiv sq., Malcovati ed. p. X sq., Kumaniecki ed. p. XI–XIII. ipse codicem in Bibliotheca Apostolica a. 1966 inspexi totumque e photocopia emptā Aboae contuli. insignis est hic codex notationibus *uet(us)* ad codicis Laudensis scripturam referentibus.¹⁾ de notationibus *al* et *Antiq̃* v. infra p. XVII et p. XX.

His tribus codicibus **FP0** usus est Heerdegen 1884 et post eum editores per octoginta annos, etiam Yon 1964, ad scripturam codicis Laudensis (**L**) cognoscendam. apud illos ergo **L** = **FP0**, apud me aliter, v. infra p. XVIII.

Ithaca, N. Y., Cornell University Library ms. B 2, pergameneus, saec. U XV. 236 foliis continet libros De oratore, Oratorem (ff. 137^v – 178^v), Brutum. innotuit hic codex iam a. 1913 (Th. Stangl in Berliner philol. Wo-chenschrift 33, 829sqq.), accuratius eum descripsit Brutum editura E. Malcovati, Athenaeum 37, 1959, 174sqq. (ubi etiam f. 179^r et f. 234^r publici iuris fecit), quae etiam siglum **U** dedit. adhibuerunt codicem in Bruto edendo ipsa Malcovati, in libris De oratore edendis Kumaniecki (de his v. p. VIII n. 1), in Oratore edendo B. Kytzler (München 1975); haec est adhuc novissima Oratoris editio, sed apparatus minime qua oportebat diligentia confectus.²⁾ textum Oratoris microfilmio ab instituto I. R. H. T. commodato usus contuli.

Barcinonensis, Bibl. Univ. ms. 12, membr., s. XV. 133 foliis continet **B** Oratorem (ff. 1^r – 46^r), Brutum, librum De senectute, tum ad calcem Ps.-Senecae De remediis fortuitorum librum. innotuit a. 1960 (L. Rubio, Emerita 28, 225sqq.), adhibitus est ad Oratorem edendum ab A. Tovar et A. R. Bujaldón (Barcelona 1967); b ille nominavit³⁾, B hi, quos sequor. textum Oratoris microfilmio I. R. H. T. usus contuli.

Qui sequuntur codices integri, eos omnes ego primus ad Oratorem edendum adhibeo (etiam **E**, quem Heerdegen novit sed non contulit, cf. infra p. X). codex **T** (q. v.) anno 1968 innotuit, reliquos maximam partem inveni ope instituti Parisini I. R. H. T., quod etiam, ut solet, descriptiones utilissimas codicum mihi praebuit. praeter **T** omnia horum codicum sigla a me data sunt.

Hauniensis, Det Kongel. Bibl., Thottske Saml. 397 2°, membr., s. XV. **H** foliis 102 continet libros De oratore, Oratorem (ff. 77^v – 101^v), 11 versus

1) Hae (**O^v** in apparatu notantur) magni quidem pretii sunt, sed vetus scriptura non est utique vera: § 29 p. 9, 2 *tysias* **O^v** (pro *Lysias*); § 159 p. 53, 4 *parma* **O^v** (pro *prima*).

2) Quos inveni errores ad lectiones codicis **U** pertinentes in meo apparatu correxi: § 8 p. 3, 6; § 37 p. 11, 13; § 38 p. 12, 6; § 58 p. 18, 3; § 64 p. 19, 19; § 73 p. 22, 14; § 115 p. 35, 9; § 117 p. 36, 3; § 120 p. 36, 22; § 158 p. 52, 14; § 177 p. 61, 7.

3) Ob Bruti codicem **B** = Vatic. Ottob. lat. 1592, Malcovati ed. p. IXsq.

PRAEFATIO

- Amphitruonis Plautini, carmen quoddam Petrarcae. codicem Hauniae a. 1964 inspexi, e photographia empta textum Oratoris contuli.
- N** Parisinus Bibl. Nat. lat. 17154, membr., s. XV. codex pulcherrimus et maximus 480 foliis continet plurima opera Ciceronis, inter quae Oratorem ff. 194^v–204^v. ex ipso codice a. 1964 Parisiis textum Oratoris contuli.
- S** Pistoriensis, Bibl. comunale Forteguerriana 6 (A, 15), membr. et chart., s. XV, manu Sozomeni humanistae et canonici Pistoriensis (1387–1458) scriptus. 59 foliis continet varia opera Ciceronis, ultimo loco Oratorem (ff. 21^r–56^v; 57–59 nullum habent textum). codicem a. 1966 Pistorii inspexi, deinde microfilmio a Bibl. Nat. Centr. Florentina mihi utendum dato usus textum Oratoris contuli.
- K** Holmiensis (Stockholm), Kungl. Biblioteket Va. 11, chart., s. XV ut videtur. continet foliis 105 libros De oratore, Oratorem (ff. 49^r–62^v), Brutum aliaque opera et Ciceronis et aliorum. textus multifariam correctus et mutatus. ipsum codicem summa benignitate mihi Aboam missum a. 1969 contuli.
- R** Remensis, Bibl. munic. ms. 1109, membr., s. XV in. ut videtur. foliis 203 continet Oratorem (ff. 1^r–88^v) et Brutum. textum Oratoris microfilmio I. R. H. T. usus contuli.
- W** Montepessulanus, Bibl. Univ., Section Médecine (H.) 214, membr., s. XV. 226 foliis continet libros De oratore, Oratorem (ff. 134^r–174^r), Brutum. textum Oratoris microfilmio I. R. H. T. usa contulit meo rogatu Eva Michelsen Aboensis a. 1970.
- J** Vaticanus, Rossi lat. 557, membr., s. XV. continet 78 foliis libros De oratore et Oratorem, hunc ff. 61^r–78^v. microfilmio empto usus textum Oratoris contuli.
- E** Vaticanus, Barberini lat. 126, chart., s. XV. 100 foliis continet orationes Philippicas, Partitiones oratorias, Oratorem (ff. 78^r–100^r). microfilmio empto usus textum Oratoris contuli. — sero animadverti hunc codicem eundem esse quem Heerdegen p. XXII numero 12 signavit quemque Barberinum VIII 126 appellavit. nihilo minus decrevi eius collationi iampridem factae locum in apparatu meo servare. numero 22 novorum codicum (supra p. VII) hic codex non est inclusus.
- Q** Toletanus, Archivo y Bibl. Capitulares 100–10, membr., s. XV. solum Oratorem continet (ff. 1^r–53^v). microfilmio empto usus contuli.
- V** Matritensis, Bibl. Nacional 10060 (olim Hh. 27), quondam Toletanus 100–9, membr., s. XV. 57 foliis continet Brutum et Oratorem (ff. 33^r–57^r). microfilmio empto usus contuli.
- T** Mediolanensis, Bibl. Trivulziana 723, membr., s. XV. 161 foliis continet libros De oratore et Oratorem (ff. 124^v–161^v). innotuit hic codex a. 1968 (G. Arrigoni, Rendiconti Ist. Lomb. 102, 161–188) et insequenti anno ab eadem Arrigoni libro edito (v. infra p. XVIII) accuratius descriptus et

PRAEFATIO

T nominatus est, ubi etiam ad p. 44 f. 1 codicis publici iuris fecit. microfilmio empto usus textum Oratoris contuli.

Codicem Glasguensem Univ. Bibl. BE 7—b. 9 Oratorem continentem institutum I. R. H. T. mihi indicaverat, sed Bibliotheca, quae benigne concessit ut microfilmium emerem, per litteras me certiorum fecit hunc eundem esse atque Glasguensem Univ. F. 6, 16 quem p. XXII n° 61 commemoravit Heerdegen. itaque eum non contuli.

2. Codex Abrincensis alique codices mutili

Omnium Oratoris codicum longe veterrimus est codex ille Abrincensis s. IX, qui initio mutilus a § 91 incipit (*-toque robustius*) et porro in ipso contextu magnam partem verborum Oratoris omisit, sc. § 191 *paean habeat* . . . § 231 *in eodem sem-*. ceteros 37 codices sibi notos, qui eodem modo mutili sunt, omnes ex Abrincensi derivatos esse contendit Heerdegen p. VIII—XIII, argumentis satis probabilibus nisus (cf. etiam Reis 1906 [v. infra p. XVIII n. 1], 11—13).

Ipsae 5 codices inveni qui Oratoris textum eodem modo mutilum praebent; quos post Abrincensem enumero.

Abrincensis (Avranches), Bibl. munic. 238, membranaceus, saeculi IX A medii. 60 foliis continet libros De oratore ipsos quoque mutilatos, tum Oratorem (ff. 51^r—60^v) eo modo quo supra indicavi mutilum. primi totum Oratoris textum contulerunt Heerdegen a. 1881 et Sandys a. 1884, qui etiam in prolegomenis editionum suarum fuse de codice egerunt (alter p. V—VIII, alter p. lxxvi—lxxx). post hos viros doctos nemo, quod sciam, codicem contulit ante me, qui a. 1964 in Gallia versatus Parisiis in instituto I. R. H. T. photographiam textus Oratoris contuli posteaque Abrincas profectus multos locos in ipso codice inspexi. de correctionibus in A obviis (cf. infra p. XVIII) et de mea collatione scripsi a. 1967.¹⁾

1) Zur Kenntnis der ältesten Handschrift von Ciceros Orator, Arctos N. S. 5, 1967, 157—168. ibi in correctionibus afferendis bis erravi (pag. 160 sub 3 a: A¹ habet § 233 p. 79, 20 *dissipatam*; pag. 164 sub § 113 vocabula *fac. hab.* errore ego inverti [cf. ad loc., p. 34, 11]) et octo correctiones (pudet fateri) praetermisi, quas hic describere liceat:

§ 106 p. 32, 7 *ba* supra *am* in *orabamus*; § 112 p. 34, 5 *non* supra *nos*; § 129 p. 39, 23 littera *e* vocabuli *familiare* longa littera *I* transfixa, ut fieret *familiari*; § 154 p. 49, 8 *concurrerent* A¹, tum ultima *r* expuncta, antecedens *e* longa littera *I* transfixa et litterae *ss* supra illam *r* litteram superscriptae, ita ut fieret *concurrissent*; § 157 p. 51, 10 *lubentius* A¹, tum litterae *ius* expunctae et supra *t* linea quae *er* significat addita, ut fieret *lubenter*; § 160 p. 54, 4 *i* supra *e* in *tamen*; § 163 p. 55, 3 *permulceant* A¹ (ut L), tum litt. *g* supra *c* scripta; § 175 p. 60, 11 *contrarias* A¹, tum *i* supra alteram *a* (ut videtur) scripta. — in apparatu critico ex locis hic commemoratis lectorem ad hanc notam rettuli ad correctionis cuiusque modum cognoscendum (excepto loco § 113 p. 34, 11).

PRAEFATIO

Qui sequuntur codices mutili, eos ego primus ad Oratorem edendum adhibeo. codex **A** anno 1960 innotuit, reliquos ope instituti I. R. H. T. inveni.

Hos codices Graecis litteris signavi, quo facilius a codicibus integris, Latinis litteris signatis, dignoscerentur.

- Σ** Trecensis sive Tricassensis (Troyes), Bibl. munic. 552, membr. codex duarum partium, quarum prior (ff. 1 – 116) ad saec. IX pertinet, posterior (ff. 117 – 360) ante annum 1343 scripta est (exceptis ff. 118, 119, 354 – 359 quae ad saec. XV pertinent) et ff. 299^r – 305^v Oratorem mutilum continet. scimus eum codicem, qui nunc posterior pars codicis 552 est, inde ab anno 1343 Petrarcae fuisse, qui in eum sua manu adnotationes intulit. microfilmio I. R. H. T. usus textum Oratoris contuli.
- A** Oxoniensis, Bodleian Library, MS. Lat. class. d. 37, membr., a. 1412. codex 72 foliorum in principio et in fine partes librorum De oratore continet, medium Oratorem mutilum (ff. 19^v – 34^r). innotuit hic codex a. 1960 (Ullman – v. p. VIII n. 3 – p. 83; in fig. 44 finem Oratoris [f. 34^r] publici iuris fecit). empto microfilmio usus textum Oratoris contuli. Florentiae scriptum esse subscriptio docet.
- Θ** Trecensis sive Tricassensis (Troyes), Bibl. munic. 1559, membr., s. XV. foliis 119 continet Ps.-Ciceronis Synonyma atque Ciceronis Partitiones oratorias, De oratore libros, Oratorem mutilum (ff. 105^v – 119^r). microfilmio I. R. H. T. usus textum Oratoris contuli.
- Φ** Matritensis, Bibl. Nacional 10218, membr., s. XV ut videtur (ita iudicavit a. 1964 photographiam codicis inspiciens v. d. Ch. Samaran). 65 foliis continet libros De oratore et Oratorem mutilum (ff. 54^v – 65^r). Parisiis in instituto I. R. H. T. a. 1964 textum Oratoris photographia usus contuli.
- Ξ** Gratianopolitanus sive Cularonensis (Grenoble), Bibl. munic. 857 (136), chart., s. XV. continet 98 foliis libros De oratore, Oratorem mutilum (ff. 81^r – 94^v), Ciceronis Vitam. microfilmio I. R. H. T. usus textum Oratoris contuli.
- μ** Consensum codicum **Σ A Θ Φ Ξ** sive omnium sive reliquorum littera **μ** indico.

3. Codices partem (partes) Oratoris continentes

- Bud.** Budapest, Bibl. Nat. Széchényi, Cod. Lat. 148, membr., circa a. 1470. foliis 123 continet libros De oratore et Oratoris paragraphos 1 – 170 (ff. 102^r – 122^v) ita ut ultima verba exscripta haec sint (p. 58, 12): *inuidiosus numerus nihil* et deinde, ultimo loco ultimi versus, compendium quoddam quod legere nequeo, sed non videtur *affert* neque *aliud* (quae sunt in contextu sequentia vocabula) significare. microfilmio a Bibliotheca summa benignitate mihi misso usus Oratoris textum contuli.

PRAEFATIO

— videmus hunc e numero codicum integrorum esse, nam §§ 1—91 praebet; fine tamen caret, aliquot foliis, credo, olim avulsis.

Bruxellensis, Bibl. Royale Albert Ier, 10004—10005, membr., s. XV. foliis **Brux.** 144 continet De oratore libros atque (f. 144^r—144^v) quattuor paragraphos Oratoris, sc. ab initio usque ad verba (p. 2, 5) *uel sec(undis)*, quae custodis seu reclamantis loco extremo folio 144^v leguntur. quae ex Oratore insunt huic codici, qui videlicet fuit ex integrorum numero, ea Parisiis in instituto I. R. H. T. a. 1964 photographia usus contuli.

Sequuntur duo codices mutili, quorum partes tantum ad nos pervenerunt. sigla iis ego dedi.

Lovaniensis, Bibliotheek der Katholieke Universiteit te Leuven, 107, **Ψ** membr., s. XV. hic codex non iam exstat, nam anno 1940 incendio periit. partes eius tamen legere possumus, quoniam institutum I. R. H. T. ante illud tempus photographias complurium codicis foliorum faciendas curaverat. continebat codex plurima opera Ciceronis, inter quae Oratorem mutilum.¹⁾ imagines exstant initii Oratoris, ut ita dicam (f. 271^r): § 91 *multoque robustius . . . inserit novas opi[n]iones* (§ 97 ex. p. 29, 9), tum una pagina intermissa §§ 103—109 (f. 272^r): p. 31, 6 *non sit aliqua . . .* p. 33, 8—9 *quibus nihil posset*; denique ultima Oratoris verba *negandi scribendi me inpuđeciā suscepisse* leguntur initio folii 281^v (quod ceteroquin vacuum est). quibus imaginibus ab Instituto mihi commodatis usus has partes Oratoris contuli.

Leidensis, Bibliotheek der Rijksuniversiteit, BPL 127 B, membr., s. XV. **A** codex 105 foliorum libros De oratore continet, sed ff. 104^v—105^v textus paragraphorum 112—122 Oratoris (ut in Bibliothecae catalogo legitur) scriptus est et postea erasus. benigne curatores Bibliothecae harum paginarum photographias quales 'ultraviol.' dicuntur faciendas curaverunt atque mihi a. 1977 commodaverunt ut textum quoad fieri posset conferrem. perdifficilis est lectu, cum ter quaterve totus versus, plerumque vix dimidia partes versuum, interdum nihil omnino legi possit. tres paginae, de quibus agitur, sunt tricenorum versuum, ita ut totum fragmentum Oratoris nonaginta versibus constet. tertio demum versu folii 104^v equidem aliquid legi, i. e. *ex[p]licemus* (§ 112 p. 34, 4); tum postremae fere partes versuum leguntur usque ad *explanarique* (§ 115 p. 35, 9) quod est ultimum verbum folii 104^v. incipit f. 105^r a verbo *oporteat*, et hac pagina fere priores partes versuum leguntur usque ad *ca[elestibus]* (§ 119 p. 36, 15) quod est ultimum verbum folii 105^r. folio 105^v nihil legitur ante octavum versum, ubi cernitur vocabulum *labor* (§ 120 p. 36, 24), tum fere postremae partes versuum leguntur usque ad *efficiatur quod* (§ 122 p. 37, 22) ubi desinit pagina totumque fragmentum. quamquam omnino non multo

¹⁾ Per errorem Westman 1976 (v. infra p. XXX), 102 cum n. 15 hunc codicem inter integros commemoravit.

PRAEFATIO

plus quam tertia pars textus legi potest, illud tamen manifestum est, fragmenti exemplar codicem mutilum fuisse: nam 20 fere locis A-lectionem contra L praebet noster textus. aliquas lectiones eius in apparatu attuli, sed lectores hic monitos velim etiam in §§ 112–122 codicem A non semper adesse.

Denique commemoranda sunt duo florilegia saeculi XV, quae aliquot sententias ex Oratore afferunt.

flor. Bern. = codex Bernensis, Stadt- und Universitätsbibliothek 527, chartaceus, s. XV. codex 211 foliorum excerpta Ciceronis, Claudiani, Lactantii, Horatii, Senecae, aliorum continet, inter quae f. 159^r–159^v viginti fere sententias ex operibus rhetoricis Ciceronis petitas, maximam partem ex Oratore (13 sent.). de inscriptione cf. infra p. XXXI. imaginibus instituti I. R. H. T. usus Parisiis a. 1964 textum harum sententiarum contuli. — in editione mea suis locis ante apparatus criticum indicabo, quae verba Oratoris in florilegio citata sint; si quis tamen volet uno aspectu cernere, quas Oratoris partes respexerit excerptor, conspectum hic subiungo earum paragraphorum ex quibus sententiae f. 159^r–159^v citatae depromptae sunt: §§ 14 (bis); 22; 34; 32; denuo 34; 71; 120; 123; tres sententiae ex Bruto petitae; § 142; incertae sedis fragmentum; § 186; sententia e libro De optimo genere oratorum petita; § 227; sententia incertae sedis; § 236; duae sententiae e primo De oratore libro petitae. — congruit textus excerptorum cum codicibus integris excepto loco p. 77, 10 (§ 227, ubi mutili non exstant); hic lectionem veram *lectissimis* praebet (*lectissime* L).

flor. Regin. = codex Vaticanus Reginensis lat. 358, membr., s. XV. continet foliis 108 'florilegium quoddam sacrum et profanum, sive moralium sententiarum syllogen' (catalogus A. Wilmarti, p. 331). decem sententiae ex Oratore ff. 39^v–40^r exscriptae sunt; de 'inscriptione' cf. infra p. XXXI. imaginibus instituti I. R. H. T. usus a. 1964 Parisiis textum horum excerptorum contuli. — in editione eodem modo quo in flor. Bern. suis locis verba Oratoris excerpta indicabo; subiungo tamen hic conspectum paragraphorum e quibus excerpta petita sunt: §§ 100; 116; 120; 123; 145; 150 (bis); 159 ex.; 235 ex.; 236. videmus haec omnia ex iis partibus Oratoris deprompta esse, quae etiam in codicibus mutilis exstant; textus formam inspicienti apparet florilegium re vera cum A congruere, nisi quod § 235 *connectere* habet, non *conectere* ut A.

4. Codices sparsis locis adhibiti

Hic illic afferuntur lectiones codicum quos infra enumero. nullum eorum ipse inspexi, ne imagines quidem, sed lectiones aliunde petivi¹⁾,

1) Itaque horum codicum siglis inter 'Codices' ante apparatus criticum (v. infra p. XXI sub 3) locum non dedi.